

Komparativní Comparative education (srovnávací) pedagogika je vědní disciplína, která se zabývá srovnáváním vzdělávacích systémů, nebo jejich částí ve dvou nebo více zemích (Pedagogický slovník, Průcha, Walterová, Mareš, str. 226)

Historie

Počátky historického vývoje srovnávací pedagogiky ve světě můžeme najít již v období antických států, odkud se dochovaly písemné záznamy o výchově mládeže v různých zemích. Například řecký historiograf Xenofon, Sokratův žák, popisoval ve spise Cyropaedia (O Kýrově vychování, asi z roku 355 př. Kr., český překlad 1970) výchovu a vzdělávání ve společenství Peršanů a formuloval určitá srovnání s výchovnou chlapců v řecké Spartě. Také Gaius Julius Caesar ve spise Zápisky o válce galské (v 1. stol. př. Kr.) popisoval výchovné styly u galských (tj. keltských) a germánských kmenů v kontextu jejich kultury.

Za zakladatele srovnávací pedagogiky je v novodobé historii považován francouzský osvícenec Marc - Antoine

Julien de Paris (1775 - 1848)), a to na základě své publikace Esquisse et vues préliminaires d'un ouvrage sur l'éducation comparée (Nárys a předběžné pohledy na práci o srovnávací pedagogice), vydané v roce 1817 v Paříži. V této studii vytyčil určitá pravidla, jež se uplatňují ve

srovnávací pedagogice dodnes:

- objektivní vyhodnocování rozdílností aj.
- přesná dokumentace o školství v různých zemích,

Vývoj komparativní pedagogiky u nás

O vzdělávacích systémech v řadě zemí byly vydávány mezi lety 1918 – 1938 mnohé knihy, statě a zprávy, například dílo Otakara Kádnera Vývoj a dnešní soustava školství (díl IV, 1929 – 1938) představuje systematickou srovnávací pedagogiku, přehled vzdělávacích systémů v 35 zemích Evropy, v USA a Japonsku. Kromě velkých zemí se věnoval také malým státům jako Estonsko, Finsko, Portugalsko aj. K dalším publikacím, které vznikaly v Československu před 2. světovou válkou, patří například Základy americké výchovy (Uher, 1930), pojednávají o školství v USA. Velký zájem českých pedagogů směřoval k americkému školství, o němž publikovali V. Příhoda, J. Uher, F. Pražák aj. Skutečný srovnávací rozbor představil A. Hrazdil (1934) v knize Střední školství v dvanácti státech evropských. Hrazdil popsal v tomto díle nejen strukturu systémů středního školství v 12 zemích Evropy, ale také jejich obsahové vlastnosti a legislativní uspořádání, provedl kvantitativní srovnávací analýzu některých charakteristik systémů středního školství – porovnával počet středních škol v jednotlivých zemích ve vztahu k počtu obyvatel. Výsledkem srovnávání bylo, že nejlepších hodnot dosahovaly obvykle vzdělávací systémy Německa, Francie, Rakouska. V období mezi lety 1948 až 1989 došlo k útlumu tohoto oboru z důvodu ovlivnění školské politiky sovětskou propagandou.

Empirická komparace

- procesy a produkty školní edukace v zemích,
- kurikuly,
- vzdělávacími programy a didaktickými prostředky,
- sociálními, ekonomickými a demografickými determinanty vzdělávacích systémů,
- školní politikou - administrativou, legislativou, řízením a financováním školství,
- vztahy mezi školami a rodiči, veřejností, zaměstnavateli, vztahy mezi sférou vzdělávání a trhem práce.

Metody zkoumání

- Popisná metoda
- Analýza dokumentů
- Porovnávací metoda
- Rozhovory
- Dotazník
- Statistická metoda
- Historická metoda
- Sociologická metoda
- Modelování

Vztahy k jiným vědám

- Sociologie – napomáhá interpretaci sociálních struktur, prostředí
- Psychologie – zákonitosti lidské psychiky, zvláštnosti psychického vývoje

Indikátory a statistická dokumentace o vzdělávacích systémech.

- kvantitativní o vlastnostech, fungování a produktech vzdělávacích systémů,
- kvalitativní o úrovni standardů vzdělání, obsahu vzdělávání, atd.

Organizace a studie zabývající se mezinárodní komparací

ISCED

ISCED (International Standard Classification of Education) je mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání podle UNESCO od roku 1976. Klasifikace ISCED zařazuje vzdělávací programy podle jejich obsahu pomocí dvou hlavních průřezových proměnných: úroveň vzdělávání a oboru vzdělání.

Systém kódování úrovně vzdělání podle klasifikace z roku 2011:

- 0 vzdělávání v raném dětství mateřské školy
- 1 primární vzdělávání 1. stupeň základní školy
- 2 nižší sekundární vzdělávání 2. stupeň základní školy, 1.–4. ročník osmiletých, resp. 1.–2. ročník šestiletých středních škol
- 3 vyšší sekundární vzdělávání středoškolské, maturita či vyučení
- 4 postsekundární neterciární vzdělávání pomaturitní studium
- 5 krátký cyklus terciárního vzdělávání poslední dva ročníky konzervatoří
- 6 bakalářská nebo jí odpovídající úroveň bakalářské studium VŠ, studium VOŠ
- 7 magisterská nebo jí odpovídající úroveň magisterské studium VŠ
- 8 doktorská nebo jí odpovídající úroveň doktorské studium VŠ

Upozornění: tento text je možné bez omezení kopírovat a využívat!

9 vzdělávání jinde neuvedené

Klasifikace ISCED je používána mimo jiné i při vytváření životopisného dokumentu, všeobecně uznávanému po celé EU. Jedná se o takzvaný Europass: <https://europass.cedefop.europa.eu/cs>. V České republice je vytvářena Národní soustava kvalifikací (NSK), která je navázána na Evropský rámec kvalifikací (EQF).

TIMSS (TRENDS IN INTERNATIONAL MATHEMATICS AND SCIENCE STUDY)

Uskutečňuje se od roku 1995 ve čtyřletých cyklech v mnoha zemích celého světa, Česká republika se zapojila hned do 1. cyklu výzkumu (TIMSS 1995), do 2. cyklu (TIMSS 1999), poté do 4. cyklu (TIMSS 2007) a do cyklu 5. (TIMSS 2011). Projekt je zaměřen na zjišťování úrovně znalostí a dovedností žáků v matematice a v přírodovědných předmětech. Zbývá dodat, že projekt TIMSS organizuje Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA).

Projekt TIMSS řeší především následující otázky:

- Jaké jsou znalosti a dovednosti žáků jednotlivých zemí v matematice a přírodovědných předmětech?
- Jak se změnila úroveň znalostí a dovedností žáků v matematice a přírodovědných předmětech v průběhu sledovaného období?
- Jak se liší obsah, metody a podmínky výuky účastnických zemí?
- Co nejvíce ovlivňuje rozdíly ve výsledcích různých skupin žáků?

Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA) – International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

Ačkoli se IEA stala právním subjektem v roce 1967, vznikl v roce 1958, kdy se skupina studentů, vzdělávacích psychologů a sociologů setkala na Institutu pro vzdělávání UNESCO v Hamburku v Německu, aby diskutovala o problémech hodnocení školy a studentů. Domnívali se, že efektivní hodnocení vyžaduje přezkoumání jak vstupů ve vzdělávání, tak výsledků. Zakladatelé předpokládali, že pokud by výzkum mohl získat důkazy z celé řady systémů, variabilita by stačila k odhalení důležitých vztahů v rámci různých školních systémů. Odmítli bezpodmínečné tvrzení o relativních výhodách různých vzdělávacích systémů a zaměřili se na identifikaci faktorů, které by měly smysluplné a konzistentní vlivy na výsledky vzdělávání.

Studie o pokroku v mezinárodní gramotnosti čtení (PIRLS) - The Progress in International Reading Literacy Study.

Studie PIRLS dokumentují celosvětové trendy ve znalostech čtenářů ze 4. ročníku, stejně jako školní a učitelské postupy související s výukou. Studenti čtvrté třídy dokončí hodnocení čtení a dotazník, který se zaměřuje na postoje studentů k čtení a čtením. Dále jsou studentům poskytovány dotazníky a ředitelé škol, které shromažďují informace o zkušenostech žáků se školou v rozvíjení čtenářské gramotnosti. První organizace PIRLS v roce 2001 zahrnovala 36 vzdělávacích systémů (včetně zemí jako jsou kanadské provincie a Hongkong - zvláštní administrativní oblast Čínské lidové republiky). Po pěti letech následovala druhá studie v roce 2006, která zahrnovala studenty ve 45 vzdělávacích systémech. Správa PIRLS v roce 2011 zahrnovala 53 vzdělávacích systémů. Ve čtvrté zprávě, v roce 2016 se zúčastnilo 61 vzdělávacích systémů, včetně Spojených států. V roce 2016 bylo poprvé provedeno inovační hodnocení on-line čtení s názvem ePIRLS.

Mezinárodní studie občanské výchovy (ICCS) – The International Civic and Citizenship Education Study

ICCS je projekt Mezinárodní asociace pro vyhodnocování výsledků vzdělávání (International Association for the Evaluation of Educational Achievement, (IEA)

Studie ICCS provedená IEA v roce 2009 byla uskutečněna ve 38 zemích celého světa. Tato studie navazuje na předchozí dva výzkumy občanské výchovy, ale je zasazena do kontextu výrazných společenských změn, které zahrnují rychlý vývoj nových komunikačních technologií, zvýšení migrace osob mezi zeměmi a nárůst počtu nadnárodních organizací. Data získaná od více než 140 tisíc žáků a 62 tisíc učitelů na více než 5 300 školách během školního roku poskytují informace, které mohou být využity celosvětově pro různé vzdělávací systémy ke zefektivnění vzdělávací politiky i praxe v oblasti občanské výchovy.

Program pro mezinárodní studentské hodnocení (PISA) The Programme for International Student Assessment

Program pro mezinárodní studentské hodnocení (PISA) je tříletý mezinárodní průzkum, jehož cílem je vyhodnotit vzdělávací systémy na celém světě testováním dovedností a znalostí 15letých studentů.

V roce 2015 přijalo více než půl milionu studentů, kteří představují 28 milionů 15letých v 72 zemích a ekonomikách, mezinárodně dohodnutý dvouhodinový test. Studenti byli hodnoceni ve

- vědě,
- matematice,
- čtení,
- řešení společných problémů,
- finanční gramotnosti.

Výsledky hodnocení z roku 2015 byly zveřejněny dne 6. prosince 2016.

Definice a výběr kompetencí (De Se Co) – Defining and Selecting Competencies

Studie realizovaná mezi experty z různých oborů, kteří měli právě tyto nejdůležitější kompetence pojmenovat.

Zatímco v 80. letech přijala OECD pragmatický přístup využívání dostupných údajů o vzdělávacích systémech, v posledních letech se země OECD zaměřily na systematictější a dlouhodobější strategii sběru dat pro programy indikátorů vzdělávání. Analýza dřívějších rozsáhlých studií souvisejících s kompetencemi v rámci OECD1 potvrdila nedostatek explicitního, zastřešujícího koncepčního rámce založeného na širokých teoriích o tom, jaké jsou dovednosti, znalosti a kompetence a jak se vzájemně vztahují.

Definice a výběr kompetencí programu OECD: Teoretické a konceptuální základy (DeSeCo) byl zahájen, aby se tento nedostatek vyřešil.

Studie si vytyčila tyto cíle:

- pokročit v teoretické podpoře klíčových kompetencí
- poskytnout referenční bod pro vývoj a interpretaci indikátorů empirických výsledků
- podporovat iterativní proces mezi teoretickou a empirickou prací
- poskytnout zpětnou vazbu pro vzdělávací politiku

Mezinárodní výzkum funkční gramotnosti dospělých (SIALS) - Second International Adult Literacy Surve

Projekt SIALS probíhal od ledna 1997 do prosince 1998 a byl zaměřen na zjišťování funkční gramotnosti dospělé populace. A dále jak si z tohoto hlediska Česká republika vede v mezinárodním srovnání. Za funkční gramotnost je považována schopnost člověka aktivně participovat na světě informací. Projekt SIALS navázal na první velký srovnávací výzkum funkční gramotnosti provedený v letech 1994 – 1996 v osmi zemích (Francie, Nizozemí, Kanada, Německo, Polsko, Švédsko, Švýcarsko a USA). Projekt byl podporován významnými světovými organizacemi (OECD, UNESCO, EUROSTAT) a odborně veden Statistics Canada a ETS Princeton. Hlavním koordinátorem pro ČR byl prof. Petr Matějů.

SIALS zkoumal jednotlivé prvky funkční gramotnosti, tj. 3 dimenze:

- literární
- dokumentová
- kvantitativní – numerická

Předpoklady úspěchu v práci a v životě (PIAAC) - Programme for International Assessment of Adult Competencies

Cílem je zjistit, jak jsou občané v jednotlivých zemích připraveni na život v moderní společnosti. Tento výzkum je zaměřen na hodnocení úrovně základních dovedností potřebných pro úspěch v běžném životě i na pracovním trhu. Zkoumá činnosti, jimž se lidé věnují v každodenním životě (čtení, vyhledávání údajů, využívání počítačů a technologií), pracovní zkušenosti, průběh počátečního i dalšího vzdělávání.

Mezinárodní organizace

Světová rada společností pro komparativní pedagogiku (WCCES) World Council of Komparative Education Societies

Kongres s názvem Education, Democracy and Development se konal v Praze roku 1992. Tato organizace sdružuje národní asociace pro srovnávací a mezinárodní pedagogiku z více než 20 zemí světa. Je také konzultativním orgánem pro UNESCO. Sekretariát WCCES sídlí v Ženevě.

Evropská společnost pro srovnávací pedagogiku (CESE) Comparative Education Society in Europe

Odborná společnost založená roku 1961 v Londýně. Její sekretariát má sídlo od roku 1978 v Bruselu. Podporuje rozvoj výzkumu pro srovnávání vzdělávání a zdokonalování výuky této disciplíny v jednotlivých zemích.

Národní a regionální vědecké společnosti:

- AFEC (Association francophone d'éducation comparée)
- BAICE (British Association for International and Komparative Education)
- JCES (Japan Komparative Education Society)
- SEPC (Sociedad Española de Pedagogia Comparada)

- CIESC (Komparative and International Education Society of Canada)
- ISCPES (International Society for Komparative Physical Education and Sport)

Významné instituce

Institute of International Education

Existuje při univerzitě ve Stockholmu od roku 1971. Zakladatelem ústavu byl prof. Torsten Husén – švédský pedagog, který je spoluzakladatelem teorie a metodologie komparativních vzdělávacích výsledků v různých zemích (v rámci IEA).

Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung (DIPF)

Sídlí ve Frankfurtu n. M. v Německu. Donedávna vedl tento ústav prof. Wolfgang Mitter, významný komparativista a odborník na české a východoevropské školství, který se mimo jiné věnoval vývojem školství německé minority v předválečném Československu. Znalcem českého vzdělávacího systému je také Botho von Kopp, kromě toho se zabývá srovnáváním německého a japonského školství. Tento institut provádí řadu srovnávacích výzkumů zahrnující západoevropské, středoevropské a východoevropské vzdělávací systémy.

Institut für Internationale Vergleichende Erziehungswissenschaft

Působí při univerzitě v Hamburku v čele s prof. T. N. Postlethwaite a v Berlíně na Humboldt Universität, kde je odborníkem na srovnávací pedagogiku prof. J. Schriewer.

Institut für vergleichende Bildungs- und Hochschulforschung

Tento institut se sídlem ve Vídni zahájil činnost v roce 1994, jedná se tedy o poměrně nové pracoviště. Koncentruje se na výzkum a dokumentaci vzdělávacích systémů terciární úrovně v zemích střední a východní Evropy.

Institut of Education

Ústav existuje ve spolupráci s University of London a zabývá se hlavně vzdělávacími systémy Spojeného království se zaměřením na komparaci ekonomických prvků ve vzdělávání.

Ontario Institute for Studies in Education – se sídlem v Torontu,

OISE se v současné době zabývá obdobím inovačního akademického plánování. Tento proces je stejně důležitý jako plán, neboť podporuje tvůrčí a smysluplnou účast fakulty, zaměstnanců, studentů, absolventů, externích partnerů a přátel.

Institute for International Studies in Education

Centrum pro srovnávací pedagogiku při univerzitě v Pittsburgu se zaměřuje na vzdělávací systémy v Japonsku a v zemích Dálného východu.

Center for Komparative and International Education (Fakulty of Educational Studies, State University of New York at Buffalo)

Zabývá se výzkumnými projekty v oblasti ekonomiky vzdělávání, plánování vzdělávacích systémů. Mezi špičkové odborníky pro srovnávací pedagogiku patří profesori P. G. Altbach, G. P. Kellyová, H. J. Noah aj. Také zde sídlí sekretariát americké asociace Comparative and International Education Society.

Informační a komunikační centra

IBE (International Bureau of Education)

Toto centrum sídlí v Ženevě. Vzniklo v roce 1925 a od konce 60. let tvoří autonomní část UNESCO. Jejím úkolem je shromažďování informací o školství z členských států, jejich publikace. Pořádá konference o mezinárodních inovacích ve vzdělávání. Čtvrtletně vydává bulletin Educational Documentation and Information: Bulletin of the IBE.

IIEP (International Institute for Educational Planning)

Institut se sídlem v Paříži vydává bulletin s informacemi o problémech vzdělávání v rozvojových zemích.

UNESCO Institute for Education

Institut působící v Hamburku publikuje časopis International Review of Education

EUDISED (European Documentation and Information System for Education)

Tato organizace je pod záštitou Rady Evropy a určena pro potřeby členských států. Zabývá se komparativní pedagogikou a celkově vzděláváním. Vydává časopis EUDISED R & D Bulletin.

EURYDICE (Education Information Network in European Community)

Informační systém byl založen Evropskou unií v roce 1981 se sídlem v Bruselu. Věnuje se vzdělávacím systémům a vzdělávací politice členských zemí a má vytvářet podklad pro politická rozhodování o školství. Od roku 1996 je do této sítě zapojena i Česká republika. Evropské dokumentační středisko v Praze je informačním centrem pro srovnávací pedagogiku na domácí půdě. Bylo zřízené roku 1992 z podnětů Evropské komise. Zaměřuje se na vzdělávání a jeho politické, ekonomické a další souvislosti.

Centrum evropských studií vzniklo na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a zabývá se evropskou dimenzí vzdělávání.

Zjištěné problémy na základě srovnávacích studií

Vzdělávání a sociální nerovnosti

Jednou z klíčových rolí pro sociální diferenciaci je úroveň dosaženého vzdělání. Ta vytváří pro jedince sociální status, který působí na jeho zařazení k určité sociální vrstvě. Protože jednotlivé sociální vrstvy mají odlišný vztah k moci a k materiálním prostředkům, vidí část sociologů ve vzdělání faktor způsobující společenskou nerovnost. Na základě různých výzkumů a teoretických koncepcí se snaží určitá řada teoretiků dokázat, že nerovnost či sociální nespravedlnost je z velké míry způsobena tím, že lidé nedostávají rovnocenné příležitosti se vzdělávat.

Jednotná škola vs. selektivní vzdělávání

Při komparaci vzdělávacích systémů se setkáváme na úrovni základního vzdělávání se dvěma odlišnými principy. Princip jednotného vzdělávání pro všechnu mládež a princip rozdělování mládeže do různých proudů vzdělávání. Toto rozdělování je víceméně politickým rozhodnutím vlád a parlamentů a pedagogické zřetele nejsou prioritně brány v úvahu.

Interkulturní faktory ve vzdělávání

O interkulturních faktorech ve vzdělávání se provádí mnoho výzkumů. Například ve vědomostech a dovednostech dosahují asijské země (Japonsko, Korea či Singapur) v

mezinárodních měření opakovaně lepších výsledků než USA nebo některé u evropských zemích. Je to dáno kulturně zakotvenými odlišnostmi vzdělávacích systémů, které se týkají vzdělávání, specifických postojů žáků a studentů k učení, vyučovacími praktik učitelů, profilů reálné výuky nebo postojů rodičů ke vzdělávání svých dětí.

Cizí jazyky ve vzdělávacích systémech

Všechny evropské země zařazují v rámci svých vzdělávacích systémů do kurikul povinného základního vzdělávání nejméně jeden cizí jazyk jako vyučovací předmět. Rozdíl je pouze v tom, který věk žáků je považován za optimální pro zahájení výuky cizího jazyka. Současná tendence je posouvat zahájení výuky k nižším ročníkům primární školy

Komparativní pedagogika současnosti

Srovnávací pedagogika disponuje systematicky vytvářenými hodnotnými mezinárodními databázemi a sdílenými nástroji, které umožňují klasifikaci struktury a obsahu vzdělávacích systémů. Soubory indikátorů kvality, postupně rozvíjené a precizované, umožňují komparace v diverzifikovaném vzdělávacím prostředí.

Srovnávací pedagogika u nás nedosáhla postavení uznávaného oboru. Přes dílčí pokusy nemá ani jedno specializované pracoviště. Institucionální základna je rozptýlená. Srovnávací pedagogika se pěstuje v různých organizačních rámcích, zpravidla jako komponent činnosti akademických a výzkumných pracovišť, jejichž kmenovým oborem není srovnávací pedagogika. Na některých fakultách českých univerzit se sice vyučuje srovnávací pedagogika v rámci pedagogických oborů, avšak její akademický status je slabý. Vstupy do mezinárodních a globálních projektů závisí do značné míry na iniciativě a možnostech jednotlivců. Přičemž právě na globální úrovni srovnávací pedagogika nabízí nejen příležitosti kritické reflexe vlastního vzdělávacího systému a vzdělávací politiky, ale také možnost uplatnit „hlas“ v diskuzi o vzdělávání a jeho možných perspektivách v globalizovaném světě. Na světových univerzitách má srovnávací pedagogika i v současnosti převážnou část své institucionální základny v různých organizačních rámcích. Je rozvíjena v univerzitních ústavech a výzkumných centrech, na katedrách humanitních a sociálních oborů. Soustřeďuje se však zejména na pedagogických fakultách (teachers colleges, schools of education) univerzit.

Databáze CIECAP

Databáze Comparative and International Education Course Archive Project je otevřená a dostupná on-line (<http://www.luc.edu/cce/ciecap.shtml>). Obsahuje podrobné informace o 76 kurzech na 31 univerzitách v USA a Kanadě, Evropě, Asii a Africe. Zatím převažují americké univerzity. Mezi zahraničními jsou zastoupeny kurzy prestižních univerzit ve Velké Británii, Švédsku, Norsku, Estonsku, Číně, Indii, Austrálii a Jižní Africe. Očekávají se příspěvky dalších univerzit, aby bylo dosaženo geopolitického pokrytí univerzitních center srovnávací pedagogiky ve světě. Záměrem autorů je provést srovnávací analýzu na základě dat z tohoto archivu. Podmínkou pro realizaci záměru je systematické budování databáze. Ta má předepsanou strukturu a požadavky na informace, které musí popis kurzu obsahovat a v jaké formě mají být údaje uváděny, což je předpoklad pro provedení srovnávací analýzy.